

Ingeniozna ideologija Andrije Štampara postojano se ostvaruje u politici Svjetske zdravstvene organizacije

Skupnjak, B

Uvod

Prihvatljiva je sugestija formulirana i u ovom periodiku da se tri ovogodišnja jubileja, tj. 60. godišnjica osnutka Svjetske zdravstvene organizacije, 120. godišnjica rođenja dr. Andrije Štampara i 50. godišnjica njegove smrti sinhroniziraju i istovremeno obilježavaju.

Glavni i najčešće spominjani razlog takvom ponašanju jest utemeljiteljska uloga koju je odigrao dr. Andrija Štampar pri osnivanju Svjetske zdravstvene organizacije nakon II. svjetskog rata. Da se ne opisuje čitav niz funkcija koje je sa tom namjenom u to vrijeme obavljao prilaže se pregled najvažnijih zbivanja u kojima je dr. Andrija Štampar bio središnja ličnost (Tablica 1).

Tablica 1. Slijed zbivanja u vezi osnutka Svjetske zdravstvene organizacije i uloga dr. Andrije Štampara.

Zasjedanje ujedinjenih naroda Inicijativa za osnutak svjetske zdravstvene organizacije (SZO)	San Francisco Proljeće, 1945.
Zasjedanje socijalno – zdravstvenog vijeća ujedinjenih naroda (dr. A. Štampar, potpredsjednik)	London Siječanj, 1946.
Pripremni komitet za osnutak SZO (dr. A. Štampar, član)	Pariz 17. Ožujak – 05. Travanj, 1946.
Međunarodna zdravstvena konferencija (dr. A. Štampar povremeno predsjedava)	New York 19. Lipanj, 1946.
Usvojen nacrt ustava SZO	
Interim komisija (vrši funkciju SZO) Dr. A. Štampar, predsjednik	1946 – 1948
Ratifikacija 26 zemalja članica – ustava SZO, što se tretira kao početak rada SZO	07. Travanj, 1948.
I zasjedanje svjetske zdravstvene skupštine Predsjednik dr. A. Štampar, inauguralni govor	Geneva 25 Lipanj, 1948.

Impresioniran tom osnivačkom ulogom dr. Andrije Štampara, kao njegov iskreni i sveobuhvatni štovatelj, usudujem se razviti još neke teze koje govore u prilog zamisli da su – srećom – genijalne ideje dr. Andrije Štampara ostale zadržane i ostvarene i to na jedan postojan način i u aktualnoj politici Svjetske zdravstvene organizacije. O tome dajem slijedeća objašnjenja i argumente.

1. Dr. Andrija Štampar je od svoje mladosti, od formativnog perioda pa sve do svoje smrti bio pun i to bez presedana kreatorskih zamisli koje je širio ne samo verbalno i (u kasnijoj dobi) pridonio ostvarenju svojih zamisli, već ih je ostavljao i u pisanoj formi za svoj naraštaj, a naročito za svoje potomstvo.
2. Grmeč navodi da je ukupno producirao oko 200 članaka i 30 knjiga (publiciranih diljem svijeta)
3. Njegove su dakle, ideje imale globalni karakter čija realizacija se je najosjetljivije odrazila za njegova života, jer je zarana postao ne samo visoki zdravstveni dužnosnik u svojoj zemlji, već u tadašnjoj Zdravstvenoj organizaciji Lige naroda, a naročito nakon osnutka Svjetske zdravstvene organizacije u vlastitoj zemlji, kao i u inozemstvu.
4. Dovoljno je kao ilustraciju spomenuti da je već na račun i potrebe Lige naroda samo u jednoj godini održavao predavanja za 12 Američkih najuglednijih sveučilišta, zatim da je putovao po svijetu šireći ideje javnog zdravstva (pružajući pomoć kao visoko rangirani expert) tražeći lokacije smještaja regionalnih ureda Svjetske zdravstvene organizacije i slično.
5. Šireći i obznanjujući, dakle, svoje planove i programe diljem čitavog svijeta, takva globalizacija tih

ideja doprinijela je da su se one ostvarivale u mnogim dijelovima svijeta, ali i na globalnoj razini.

6. Ovaj se puta želi podsjetiti, kako su, na opće zadovoljstvo, neki od njegovih konceptualnih osnova postojano ostvarivani u politici Svjetske zdravstvene organizacije.

Zdravlje za sve do 2000. godine

Već 1925. godine dr. A. Štampar je izdao jedno od svojih najznačajnijih kapitalnih djela, *Socijalna medicina*.¹ U "Socijalnoj medicini", gotovo na svakoj stranici naglašava kako svi moraju imati pristupačnost do sustava zdravstva, bez obzira bili ono bogati ili siromašni, bez obzira kojoj tadašnjoj klasi oni pripadali. Dapače, u tadašnja vremena (1925. godina), kada su se tek nazirali prvi obrisi socijalnog osiguranja, tvrdi da ćemo "osim osiguranja radničkih klasa imati opće osiguranje, pri čemu će široj zajednici biti osigurano pitanje čuvanja i liječenja od bolesti". Vrhunac njegovog zalaganja za jednakost i pravičnost jest čuveni njegov inauguralni govor 25. lipnja 1948. godine, kada je nakon dvogodišnjeg rada kao predsjednik privremene komisije za osnutak Svjetske zdravstvene organizacije izabran prvim predsjednikom Svjetske zdravstvene skupštine koja je zasjedala u Genevi i kao najistaknutijem i najzaslužnijem za osnutak Svjetske zdravstvene organizacije, dana mu je mogućnost da održi inauguralni govor.

U tom je govoru u dva navrata spomenuo slijedeće izraze (zbog autentičnosti se dijelom citiraju izvorno, tj. na engleskom jeziku): "Nauka nas uči kako osigurati health for everyone" i "Cilj treba biti u potpunosti doprinjeti the Accomplishment of health for everybody"

Kasniji su direktori Svjetske zdravstvene organizacije taj apel i izjašnjenje pretvorili u slogan "Health for All" koji je prihvaćen na svim kontinentima naše planete, praktički primjenjivan u svim zemljama članicama Svjetske zdravstvene organizacije (a ima ih 193), a malo ljudi zna da je izvorni začetnik te zamisli naš zemljak prof. dr. Andrija Štampar.

Primarna zdravstvena zaštita

Što se pak tiče primarne zdravstvene zaštite, makar se u ono vrijeme ona nije tako nazivala, dovoljno je spomenuti da se dr. A. Štampar tretirao kao osnivač prvih u svijetu domova zdravlja, koji su počam od 1922. godine osnivani u tadašnjoj državi.

U već spomenutom njegovom kapitalnom djelu iz 20-ih godina, tj. u ediciji o socijalnoj medicini, nabraja što bi sve trebalo biti u funkciji liječnika koji radi s ljudima u neposrednom kontaktu. Bez imalo se pretjerivanja može postaviti tvrdnja da je ono što je on tada nabrojio, a to je:

- sanacija
- uređenje nastambina
- vodovod i kanalizacija
- podizanje zdravih stanova
- uređenje zdravih radiona
- tzv. sveobuhvatna zaštita koja obuhvaća sve, a posebno one koji su u najvećoj potrebi (mala djeca, materinstvo, zaštita radnika, školska higijena)

tako da se može utvrditi da je to u stvari nabranje osam elemenata primarne zdravstvene zaštite. Oni su s velikom pompom proklamirani u Alma Ati 1978. godine što je ustvari repeticija ovog što je 50 godina prije toga proklamirao dr. Andrija Štampar.

A kako je primarna zdravstvena zaštita i danas u središtu svih strategija razvitka zdravstva, još je potrebno spomenuti da se među posljednjim njegovim radovima koncepcijsko-ideološkog karaktera mora ubrojiti i prezentacija održana 1956. godine na Drugom kongresu preventivne medicine i to pod naslovom "Dom narodnog zdravlja". U tom radu, kao da je predosjećao da još neće dugo živjeti, dao je koncizan osvrt na kronologiju zbivanja oko osnivanja domova zdravlja. Uz ostalo, želeći ostati skroman (makar je on bio taj koji je prvi u svijetu osnovao takvu ustanovu) izjavio je da "Dom narodnog zdravlja nije izmišljotina pojedinca, nego normalni razvitak zdravstvene službe i medicine". Protumačio je zašto je dan upravo takav naziv. Razlog je jednostavan: i u nazivu je moralo biti naglašeno "zdravlje", jer se je u dotadašnja vremena (a nažalost ponegdje i ponekad i danas) medicina tretirala kao ustanova s prvenstvenom orijentacijom na bolesti i bolesne.

Poradi toga se u tom istom radu s ponosom dr. A. Štampar osvrće da je u mnogim domovima zdravlja stajao natpis: "Ova je ustanova podignuta da zdrave čuva i bolesne liječi", čime je htio dati do znanja da se tu radi o integralnoj ustanovi koja mora biti usmjerena na promicanje zdravlja i sprječavanje od oboljenja, liječenje i rehabilitaciju.

Neke ostale zamisli dr. Andrije Štampara u politici svjetske zdravstvene organizacije

Mora se ponoviti da tolike konstruktivne umotvorenine našeg velikana dr. Andrije Štampara nailaze na nadahnuće i prožimanje i u današnjoj tekućoj politici Svjetske zdravstvene organizacije. Nabrojiti ih i sve iz izlistati bi zahtijevalo jednu zasebnu studiju (na kojoj će se, nadajmo se, početi konačno i raditi) pa se možemo zadovoljiti jednim prikazom koji predstavlja začuđujući osvrt na "Mlade" ideje 22-godišnjeg dr. A. Štampara.

Radi se o zamislama koje je on generirao još u svom formativnom i najmlađem radnom periodu, a koje se tek sada ostvaruju. Dovoljno je u mislima samo asociirati na visoko relevantne komponente tekuće politike Svjetske zdravstvene organizacije kao što su ekonomika zdravstva, promotivno zdravlje, borba protiv ovisnosti i slično (Tablica 2).

Tablica 2. "Mlade" ideje 22-godišnjeg Štampara.

Štampar	Primjena (prvenstveno putem SZO)
Dužni smo brinuti se za zdravlje ² (1911)	Samoodgovornost za zdravlje New public health policy
Duhan je uživalo koje omamljuje pa mu se čovjek podaje koliko samo može. Ko se jednom na nj priuči teško će mu se onda oteti. Radi toga što je on zdravlju neprijatelj, morali bi ga se okanuti. (1910) ³	Rezolucija Svjetske zdravstvene organizacija (SZO) o pušenju
Da Beograd ima smrtnost i pobol na 1000 stanovnika kao London, svake godine bi manje umiralo 413 građana, a uštedjelo bi se 280480 dana bolesti. To je vrijednost od 501080 tadašnjih austrougarskih kruna. (1910) ³	Prve računice iz domene ekonomike zdravstva
Tvrde mnogi učenjaci "da nam djeca radi toga slabe i kratka su života što ih majke rođenim svojim mlijekom ne hrane"	Kampanja SZO za "breast – feeding"
Medicina se ne smije baviti samo sa bolesnicima. Ona se dapače mora baviti i sa zdravima (1911)	Promotivna medicina (Ottawa Charter)
Rad, zdravlje i bolesti su u tijesnoj vezi (1911) ⁴	Medicina rada
Osim mnogih dužnosti koje nam se nameću u zajedničkom životu, postoji još jedna sveta dužnost, dužnost biti zdrav (1925)	Vlastita odgovornost za zdravlje

Zaključak

Čini mi se da bi trebali imati intelektualne hrabrosti pronalaziti načine kako da svijetu pokažemo i dokažemo da je naš Andrija Štampar bio rodonačelnik velikih ideja koje imaju određeni svoj primat, da su, zahvaljujući njegovoj ličnosti, bivane poznate po čitavom tadašnjem svijetu, odnosno u krugovima ljudi koji su se bavili organizacijom zdravstva. Takva su se stajališta nastavila i nakon njegove smrti pa je dozvoljiva tvrdnja uvedno spomenuta kako te njegove genijalne ideje postojano nailaze na ostvarenje u politici Svjetske zdravstvene organizacije.

Literatura

1. Štampar A. Socijalna medicina, Institut za socijalnu medicinu Zagreb, Zagreb 1925.
2. Poruke o zdravlju, Društvo Hrv. Sveuč. građana, Zagreb, 1910.
3. Ibidem.
4. Štampar A. Socijalna medicina, Zora (1911), 3:(126-131).

Kontakt

Prim. dr. Berislav Skupnjak
med-ekon1@zg.t-com.hr

